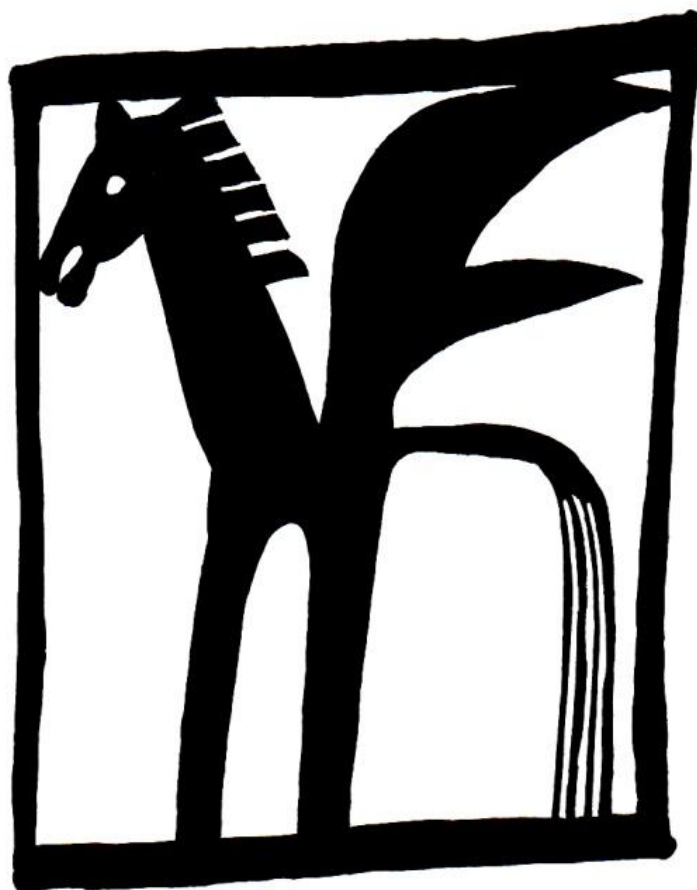

Informační brožura o akci Natury Opava

Expedice

Řecko 2015

Termín:

14.7. - 27.7. 2015

Program akce:

- 1. den** 17:00 odjezd z Opavy, tranzit přes Slovensko, Maďarsko a Srbsko
- 2. den** tranzit přes Srbsko, klášter **Negotino v Makedonii** (nocleh v klášteře na postelích), prohlídka vinařství.
- 3. den** po stopách Alexandra Velikého **Pella a Vergina** (UNESCO), dojezd do Agii Apostoli
- 4. den** pláž **Monolithi**, antické město **Nikopolis**
- 5. den** památník **Zalongo**, antické město **Kassope**. Kaňon řeky **Acheron** - túra korytem řeky
- 6. den** přírodovědný program v **Agii Apostoli** – práce v odborných skupinkách
- 7. den** návštěva přírodovědného muzea v **Neochori**, noční **Preveza**
- 8. den** ostrov **Lefkáda** – klášter, pláže.
- 9. den** město Preveza, mokřady **Amvrakisjkého zálivu**, pozorování ptactva
- 10. den** balení tábora, koupání na pláži **Monolithi**, alternativně lodní výlet za delfíny do srdce Amvrakisjkého zálivu
- 11. den** NP Vikos Aoos, návštěva kamenných vesnic, alternativně túry
- 12. den** NP Vikos Aoos, návštěva kamenných vesnic, alternativně túry
- 13. den** termální lázně ve městě Szeged, večerní rozloučení
- 14. den** návrat do Opavy v dopoledních hodinách

Změna programu vyhrazena.

V ceně: zajištění předzájezdové přípravy a celého průběhu expedice, doprava klimatizovaným autobusem, zapůjčení stanů, průvodci a odborní pracovníci, přírodovědný program včetně materiálního vybavení pro terénní práci, ubytování v kempech nebo na tábořištích, pedagogický dozor.

Cena nezahrnuje: vstupy do památek, národních parků a lodní výlety (max. 40 EUR), studenti s ISIC zdarma. Návštěva památek je v individuálním zájmu – žádné „povinné hromadné“ vstupy nebudeme vyžadovat. Pojištění léčebných výloh (studentům doporučujeme celoroční pojištění s kartou ISIC).

Ubytování: 8 nocí strávíme v kempu v Agii Apostoli v Řecku, jednu noc strávíme v apartmánu v klášteře Negotino v Makedonii, jednu noc pak na tábořišti v horách. Nezbytností je pro vás tedy, abyste si vzali vlastní karimatku a spacák, stan bude zajištěn.

Stravování: z vlastních úsporně sbalených potravin. Vaření na vlastních (nejlépe propanbutanových) vařičích ve skupinkách 3 - 4 účastníci. Při putování se vaří ráno a večer. Pravidelně je možnost dokoupení potravin, chleba, ovoce ve městech nebo možnost stravování v restauracích.

Počasí a výbava: bude převážně slunečné a teplé počasí, odpovídající středomořskému klimatu. Ale může být i deštivo, tak buďme na tuto situaci připraveni. Vezměte si opalovací krém, pokrývku hlavy, sluneční brýle a jiné nezbytné vybavení...

Náročnost: program je převážně nenáročný a poznávací. Relativně náročnější je pouze cesta kaňonem řeky Acheron. Všechny túry jsou alternativní a účastníci je mohou vynechat.

Doklady: platný cestovní pas nebo občanský průkaz, potřebné finanční prostředky, pojištění

Co Vás čeká na břehu Amvrakijského zálivu v Agii Apostoli? Během pobytu budete v táboře a pravidelně během celého programu seznamováni, pod vedením zkušených odborníků, s faunou, flórou této subtropické oblasti. Budeme sbírat přírodní materiál (byliny, dřeviny), odchyťovat živočichy (hmyz, herpetofaunu). Budete také seznamováni s historií antického Řecka, kolébky evropské civilizace, s řeckými bájemi a mýty. Téměř každý den bude možnost koupání v moři.

Stornopoplatky: Při zrušení závazné přihlášky je nutné, aby za sebe účastník zajistil náhradníka. V jiném případě uplatňujeme stornopoplatky.

Co si nezapomenout?

Tento seznam by vám měl pomoci, abyste při balení na nic důležitého nezapomněli. Nelze ho ale brát absolutně, samozřejmě některé věci nevezmete, jiné přibalíte.

Důležité

- cestovní pas s dostačující délkou platnosti nebo občanský průkaz
- průkaz zdravotní pojišťovny + doklad o komerčním pojištění léčebných výloh
- dostatek peněz (případně platební karta)
- mobilní telefon, nabíječka (dostatečný kredit, aktivovat roaming...)
- hodinky + budík (není-li v mobilním telefonu)
- fotoaparát (+ nabíječku, případně náhradní baterku)

Základní věci

- batoh (případně uzavíratelná taška)
- malý batoh (do autobusu a/nebo na horské túry a do města)
- stan (můžeme vám zapůjčit) + karimatka + spacák
- vaříč (lehký plynový či benzinový) + dostatečná náplň, zápalky nebo zapalovač
- ešus + nůž, lžíce, otvírák na konzervy (vývrtka) – bývá na noži
- hrníček, houbička na nádobí, jar (utěrka)

Oblečení

- spodní prádlo, ponožky
- trička, kraťasy
- teplé oblečení - dlouhé kalhoty, mikina – tu si vezmete do autobusu
- větrovka, pláštěnka
- plavky, pokrývka hlavy, eventuelně čepice

Boty

- pohorky (boty s profilovanou podrážkou)
- botasky – v těch pojedete
- sandály

Toaletní potřeby

- ručník
- kartáček na zuby a zubní pasta (pro první použití na benzince mít po ruce v autobuse)
- mýdlo + šampon na vlasy, hřeben + holicí strojek, deodorant + toaletní papír

Další drobnosti

- baterka nebo čelovka
- krém na opalování, sluneční brýle, kapesníky, repelent
- plastová láhev na vodu
- papír, psací potřeby
- eventuelně prací prostředky (malé v tubě)

Léky

- pravidelně užívané
- proti průjmu (Endiaron, Smecta, Immodium, Ercefuryl...), proti horečce a bolení hlavy (Paralen, Acylpyrin, Ibuprofen...), polštářkové náplasti + dezinfekce, obvaz...

Základní informace o Řecku

Oficiální název: Řecká republika (řecky Ελληνική Δημοκρατία, Ellīnikí Dīmokratía)

Hlavní město: Athény (česky též Atény)

Rozloha: 132 tisíc km² (odpovídá zhruba rozloze bývalého Československa, která činila 128 tisíc km², pro srovnání např. Bulharsko 110 tisíc). Řecko má však navíc ještě asi 400 tisíc km² teritoriálních vod. Skládá se z poloostrova a 1 400 ostrovů, z nichž 169 je obydleno.

Státní zřízení: parlamentní republika

Administrativní členění: 13 periferií, které se dále dělí na 54 prefektur (nomoi, jednotné číslo nomos), kromě toho jeden autonomní region („mnišská republika“ na hoře Athos). Do roku 1987 platilo oficiální dělení na 10 tradičních regionů, které vycházelo z historického dělení Řecka (Thrákie, Makedonie, Epirus, Thesálie, Střední Řecko, Attika, Peloponés, Jónské ostrovy, Kréta, Egejské ostrovy) a které se stále často používá.

Podnebí: Klimaticky můžeme Řecko rozdělit do několika regionů. Severní část pevniny (oblasti Makedonie a Epiru) má klima podobné balkánskému s mrazivými zimami a horkými a vlhkými léty. Jižnější části a ostrovy mají typické středomořské klima, tj. horká, suchá léta a mírné zimy. Vysoké hory Peloponésu a Kréty jsou v zimě pokryty sněhem. Zajímavým úkazem je vítr zvaný meltemi, který se objevuje v červenci a srpnu. Tento silný severní vítr každé léto zachvacuje východní pobřeží pevniny (včetně Athén) a Egejské ostrovy. Je způsoben rozdílem tlaku mezi Balkánem a severní Afrikou. Výhodou je, že snižuje vlhkost, někdy ale kvůli němu začne létat všechno - od slunečníků na pláži až k sušícímu se prádlu u domů - a působí zmatek v jízdních řádech trajektů. Na západním pobřeží a Jónských ostrovech se meltemi nevyskytuje, ale zase jde o nejdeštivější oblasti. Množství srážek klesá od západu k východu.

Reliéf: Asi čtyři pětiny země jsou hornaté. Nejrozsáhlejší pohoří Pindos, které je nazýváno „páteří Řecka“ a je pokračováním Dinárského pohoří, se táhne od Chorvatska přes Bosnu, Černou Horu a Albánii. Součástí stejné formace jsou i hory na Peloponésém poloostrově a na Krétě. Méně rozsáhlé, ale vyšší je pohoří Olymp se stejnojmennou nejvyšší horou (2 917 m). Hranici s Bulharskem tvoří pohoří Rodopy. Nížiny leží jen na dolních tocích hlavních řek. Na severu sousedí Řecko s Albánií, Makedonií a Bulharskem, na východě s Tureckem. Pevninská část je omývána třemi hlavními moři: na západě je to Jónské moře s ostrovy Korfu, Kefalonia a dalšími, na jihu Krétské moře s největším řeckým ostrovem Krétou a na východě Egejské moře s ostrovem Euboia a souostrovími Kyklady, Sporady, Dodekanéskými ostrovy a dalšími. Velmi členité pobřeží má celkovou délku 14 tisíc km², téměř stejně dlouhé jako Čína a delší než má Velká Británie, Mexiko atd. Peloponéský poloostrov je spojen s pevninou Korintskou úžinou.

Nejvyšší hora: Olymp, resp. jeho štít Mytikas (2 917 m)

Nejnižší bod: Středozemní moře (0 m)

Největší řeky: Žádné veletoky se v Řecku nenachází, řeky nejsou splavné, takže i slavní starověcí mořeplavci využívali své umění pouze na moři. Největší řeky přitékají ze severu - z Makedonie (Vardar = Axios) a Bulharska (Struma = Strymón, Mesta = Nestos, Marica = antický Hebros, tvoří hranici s Tureckem) – všechny tečou do Egejského moře. Další řeky pramení v pohoří Pindos.

Jezera: Největší je jezero Trichonis (necelých 100 km²), nejznámější jsou Velké a Malé Prespanské jezero na hranicích s Makedonií a Albánií.

Obyvatelstvo: 10,7 milionů (jen mírně více než ČR). Na ostrovech žije asi 15 % populace, nejvíce na Krétě.

Etnické složení: Asi 98 % populace tvoří Řekové, kteří jsou směsicí různých dobytých, kteří zemi od starověku ovládali. Dále tu žijí menšiny Makedonců, Albánců, Turků, Romů a asi 5 tisíc Židů. Podle posledních údajů tvoří v Řecku 56 % imigrantů do Řecka Albánci.

Náboženství: 98 % obyvatelstva patří k řecké ortodoxní církvi. Zbytek představují muslimové (hlavně Turci a Albánci), částečně i římská katolická (potomci franských dobytých, kteří se tu usadili po křížových výpravách), protestanti a Židé. Řekové jsou velmi nábožensky založení, ateistů je zde velmi málo.

Jazyk: Řečtina (používá se označení „novořečtina“ kvůli odlišení od starověkého jazyka). Patří do rodiny indoevropských jazyků, ale v jejich rámci zcela tvoří zcela samostatný oddíl (podobně jako albánština či arménština). Je tedy dost odlišná od ostatních indoevropských jazyků. Jedná se o vůbec nejstarší evropský jazyk s dokumentovanou historií starou 3 500 let (nejstarší fragmenty nálezů nalezeny v mykénské době v 15. a 14. století př. Kr.). Tomu se mohou vyrovnat jen vymřelé anatolské jazyky a indický sanskrt. Od pozdního středověku se v Řecku užíval jednak lidový jazyk (dimotiki), jednak tzv. katharevusa (doslova „vyčištěná“) – imitace klasické řečtiny užívaná v 19. a 20. století v literatuře, právu, administrativě a vědě. V roce 1976 byla oficiálním řeckým jazykem vyhlášena dimotiki.

Města: Atény (3,2 milionu – aglomerace včetně přístavu Pireus), Soluň (800 tisíc), Patras (185 tisíc), Iraklion (na Krétě - 145 tisíc), Volos a Larisa (obě 125 tisíc).

Vlajka: Vlajku tvoří devět střídavě modrých a bílých horizontálních pruhů. V levém horním rohu se nachází bílý kříž na modrém podkladě. Vlajka se začala používat v roce 1822 během řeckého boje za nezávislost, oficiálně byla přijata v roce 1832. Devět pruhů má symbolizovat devět slabik hesla „Eleutheria ê Thanatos“, tj. „Svoboda nebo smrt“, které také pochází z časů řecké revoluce a je národním mottem. Kříž symbolizuje řeckou ortodoxní církev.

Stručný popis navštívených míst

Negotino - Negotino ležící na řece Vardar je známé především pro své víno. Město najdeme ve střední části Makedonie ve vinařské oblasti zvané Tikveš, kde se pěstují ta nejlepší místní vína. Makedonská vína se vyznačují malým nebo dokonce žádným přídavkem cukru a nízkým obsahem konzervantů, proto většina z nich patří mezi vína suchá a druhý den by vás po nich neměla tolik bolet hlava. Tradice pěstování vína na úrodné planině Tikveš se datuje do 4. století př. n. l. Podobně jako jinde v Evropě se vinařství dařilo v období středověku, kdy se víno pěstovalo zejména v kláštrech. Planina obstoupená ze tří stran horami, kde se mísí středomořské klima s kontinentálním podnebím, je domovem vín jako T'ga za Jug, Vranec nebo Alexandria. Historie města Negotino sahá do 3. století př. n. l., kdy se původní osada nazývala po svém zakladateli, makedonském králi Antigonovi Gonatovi, Antigonea. V centru města navštivte „čaršiju“ neboli centrum města, kde se dříve nakupovalo, a podívejte se k osmanské hodinové věži z roku 1821. Městské muzeum napoví něco o historii města, zajímavostí jsou zlaté mince z doby vlády Filipa II. a Alexandra Velikého nalezené roku 2008. V sousedícím kupeckém domě Zelkova Kuka pak muzeum nabízí ojedinělou výstavu historie vína. Protože je víno s městem úzce spjaté, pořádá se na den svatého Trifuna, 14. února, vinařský festival zasvěcený právě tomuto patronovi vína. Kousek od Negotina se nachází ortodoxní klášter Sveti Gjorgji ze 14. století, který byl roku 1860 přestavěn. Na vrcholek kopce, kde stojí klášter, vede pěšina lemovaná dvaceti kapličkami. Každá kaplička je věnovaná jednomu svatému a je zdobena ikonami.

Pella - Pella - byla hlavním městem Makedonie v dobách jejího největšího rozkvětu a zároveň i prvním hlavním městem Řecka. Se založením města je spjat král Archealos a již od počátků byla Pella centrem kulturního života. Své hry zde psal a uváděl Euripidés, působil zde Aristotelés - učitel Alexandra Makedonského, který se v Pella narodil, stejně jako jeho otec Filip II. V areálu tzv. pellské akropole byly nalezeny jedinečné mozaiky sestavené z neopracovaných oblázků.

Vergina - Vergina - mimořádně významná archeologická lokalita, kde byly objeveny profesorem Manolisem Andronikosem hrobky patřící patrně Filipovi II., otci Alexandra Velikého, a dalším příslušníkům královské rodiny. Na základě tohoto faktu došli historikové k závěru, že právě zde se muselo nacházet starověké Aigai - původní hlavní město Makedonie (poté své sídlo králové přesunuli do Pelly). Zde byl Filip II. zavražděn, spálen na hranici a pohřben. Podle tradice by byl královský rod zničen, kdyby byl některý z králů pohřben jinde. A skutečně se tak stalo po smrti Alexandra Velikého v Asii. Hlavní hrobka zůstala zachována v původním stavu a poklady v ní ukryté jsou k vidění v nasvícených vitrínách.

Nikopolis - město vítězství, vzdálené od Prevezy 6 km, bylo postaveno Augustem na počest vítězné bitvy u Aktia roku 31 př.n.l. Bojovali zde Marcus Antonius a egyptská královna

Kleopatra na jedné straně proti Octavianovi, pozdějšímu římskému císaři Augustovi. Jsou zde k vidění rozsáhlé zbytky hradeb, římské divadlo a nově otevřené moderní muzeum.

Monolithi - obrovská dlouhá pláž otevřen do volného moře s minimem rekreantů. Rostou zde bohaté porosty blahovičníků a borovic. Zajímavá je přímořská vegetace.

Agii Apostoli - je vzácný duboolivovníkový háj asi 7 km od města Prevezy, kde Natura Opava pořádá přírodovědné expedice a výpravy již 23 let. V Agii Apostoli se dnes nachází ruiny malého kostelíku. V minulosti zde stával klášter s knihovnou. Bylo to útočiště řeckých věřících a řecké inteligence v dobách turecké nadvlády.

Kassope - v tomto bývalém antickém městě založeném 360 let př. n. l. se zachovaly zbytky hlavní městské třídy. Informovaný návštěvník si představí i hlavní měšťanský dům s atriem a dva amfiteátry. Po zániku města (1. stol. př. n. l. nechal Augustus postavit Nikopolis.

Zalongo - je místo, kde najdete půvabný ženský klášter vysoko v horách. Na skále nad klášterem se nacházejí obrovské monumenty žen, které připomínají krutou historii. V roce 1803 odsud skočily 602 ženy na protest proti útlaku vládce Aliho Paši, který ovládal Epiros.

Kaňon řeky Acheron - bájná řeka Acheron zde vytváří fantastické scenérie hluboce zařezaného kaňonu. Podle řecké mytologie řeka spojuje náš svět s podsvětím.

Lefkáda - je řecký ostrov v souostroví Jónských ostrovů. S protější pevninskou Akarnánií je propojen umělou hrází a zvedacím mostem. Strávíme zde celá den a navštívíme, jak pláže a město, tak lokality bohaté na floru.

Ptačí oblast Amvrakijský záliv - jeho bažiny a močály ařazeny do evropského systému ochrany přírody Natura 2000. Jedná se velmi důležité hnízdiště a zimoviště více než 290 druhů ptáku. Mezi nimi například pelikána, plameňáka...

Preveza - malebné přímořské městečko při vstupu do Amvrakijského zálivu asi 6 km od naší základny. Zde bude každý den možnost dokoupení zásob potravin, ochutnávky místních specialit a nasávání večerní atmosféry. Každé ráno zde budeme jezdit pro čerstvé ryby.

Kaňon Vikos – protíná vápencovou planinu v pohoří Gamila. Řeka Vikos je napájena vodou z tajícího sněhu a svým tokem vytváří několik roklí s krasovými útvary. Strmé vápencové srázy vytvarované erozí dosahují výšky až 1 000 m, které patří k nejvyšším na světě. Mezi nimi jsou ukryty malé vesničky s kamennými domy. Soutěska je srdcem národního parku Vikos-Aoos, do kterého patří planina Astraka, masiv Tymfí a celý kaňon i s propastí Provatina.

Historie antického Řecka

PRAVĚK

Období neolitu, kdy už lidé pěstovali obilí a chovali dobytek, přišlo do Řecka dříve než do zbytku Evropy, už v 7. tisíciletí př. n. l. Znalost zemědělství se sem dostala z Předního východu. Lidé už také dokázali vyrábět nádoby z hlíny a jednoduché sošky žen znázorňující bohyně plodnosti. Doba bronzová spadá do 3. a 2. tisíciletí př. n. l., kdy na území Řecka přišly indoevropské kmeny a vytvořily tři pozoruhodné civilizace: kykladskou (rozšířená na Kykladských ostrovech), mínojskou a mykénskou.

MÍNOJSKÁ CIVILIZACE NA KRÉTĚ

Mínojská civilizace vznikla na ostrově Kréta a nazývá se podle bájného krále Mínoa. Šlo o první vyspělou civilizaci v Evropě. Největšího rozmachu dosáhla po roce 2000 př. Kr., kdy byly postaveny velké a složité paláce, z nichž vládl absolutní monarcha. Nejznámějším příkladem je Knóssos.

Palác byl nejen administrativním, ale i významným hospodářským centrem rozsáhlé oblasti. Skladovaly se v něm zásoby obilí, olivového oleje, vína a dalších produktů. Soustředovala se tam řemeslná produkce a byl odtud řízen i námořní obchod. Hlavní bohatství civilizace spočívalo ve stádech ovcí, jejichž vlna se zpracovávala v dílnách paláce. Paláce byly krásně zdobeny nástěnnými malbami.

Zajímavé je, že paláce nebyly opevňovány, což svědčí o relativním klidu a míru. Obyvatelé uctívali jako posvátné zvíře býka a pro hospodářskou evidenci používali lineární písmo, které zatím nebylo rozluštno. Úpadek civilizace byl v 15. století zřejmě urychlen obrovským výbuchem sopky na blízkém kykladském ostrově Théra. Povědomí o slávě mínojské civilizace se udrželo o mnoho staletí později v řeckých bájích, kde se často objevuje její symbol - býk.

MYKÉNY

Pokles moci Kréťanů se časově shoduje se vzrůstem první velké civilizace pevninského Řecka – mykénské. Ta dosáhla vrcholu zhruba mezi léty 1500 a 1200 př. n. l. a nazývá se podle nejvýznamnějšího centra, Mykén. Existovalo však více nezávislých městských států - např. Týrins, Pylos, Théby nebo Korint - a paláce jejich vládců už byly opevněny, takže mezi sebou zřejmě bojovali.

Lidé tehdy používali nový druh lineárního písma (typ B), které už bylo z hliněných tabulek rozluštno, a uctívali bohy už podobné známým olympským bohům. Zdrojem jejich bohatství byla patrně znovu produkce tkaných látek, už ne z vlny, ale ze lnu. Nejkrásnější ukázky tehdejšího umění, hlavně zlatých šperků, jsou dnes v Národním archeologickém muzeu v Athénách.

Mykénská kultura nachází svůj odraz v pozdější řecké mytologii ještě více než kultura mínojské Kréty. Do této doby patří trojská válka, kdy se řecké městské státy spojily proti maloasijské Tróji pod vedením vládce Mykén Agamemnóna (báje má zřejmě určitý historický podklad), stejně jako příběh o králi Oidipovi odehrávající se v Thébách nebo putování Argonautů za zlatým rounem. Na konci 13. století postihla mykénské paláce zkáza. Důvodem mohly být útoky tzv. mořských národů, i když existují i jiné domněnky.

DOBA TEMNA

Následující období mezi lety 1200 a 800 př. n. l. se označuje jako temná staletí řeckých dějin. Jednak proto, že nastal všeobecný rozvrat, pokles počtu obyvatel a úpadek kultury, jednak proto, že z té doby nemáme téměř žádné zprávy. Do Řecka přišly na přelomu tisíciletí další kmenové

skupiny, hlavně válečníci Dórové, kteří v některých oblastech (hlavně na Peloponésu, Krétě a jihozápadě Malé Asie) ovládli a zotročili místní obyvatelstvo. Ve středním Řecku (dnešní Thesálie) se usadili Thesálové. Už dříve žili v Řecku Iónové a Aiolové.

ARCHAICKÁ DOBA

Na konci doby temna začali Řekové znovu navazovat kontakty s civilizacemi Přední Asie a v 8. století přejali od Féníčanů hláskové písmo – ababetu, již později zprostředkovali zbytku Evropy. V téže době vznikly i eposy Ilias a Odyssea připisované básníku Homérovi. Byla tak zapsána ústní tradice. Začaly se znovu vytvářet městské státy, tzv. polis, jimž už nevládl jeden monarcha, ale několik bohatých aristokratů, kteří vlastnili půdu a kteří své postavení dědili.

Mezi obyčejnými lidmi nebyli vládci většinou populární, a tak moc často uchvátili jednotlivci, kteří nebyli aristokratického původu. Říkalo se jim tyranové, tento pojem dnes vnímáme negativně, tehdy se na ně ale často nahlíželo jinak - jako na lidi, kteří jsou na straně obyčejných občanů. Ve snaze o zvýšení své popularity a udržení se u moci napomáhali často rozvoji svých obcí. Příkladem byl tyran Periandros v Korintu.

VELKÁ ŘECKÁ KOLONIZACE

8.-6. století, tedy tzv. archaické období, je také dobou velké řecké kolonizace, tj. zakládání nových městských států. Rozvoj jednotlivých polis a růst počtu jejich obyvatel vedl k hledání další zemědělské půdy, případně byly důvodem k založení nové osady rozpory mezi občany a odchod části z nich. Nové kolonie nebyly podřízeny své původní metropoli, jak to bylo později u Římanů, Řekové svoji vyspělou kulturu v podstatě klonovali.

Osídlili tímto způsobem např. pobřeží Černého moře, jižní Itálii a Sicílii, osady vznikly i v jižní Francii (dnešní Marseille), ve Španělsku, v severní Africe a jinde. Při kontaktu s barbary si Řekové uvědomovali svou sounáležitost a jednotnou kulturu, jazyk a písmo, i když neexistoval jednotný stát. Navíc ve stejné době vznikla místa určená všem Řekům, jako např. svatyně v Delfách s Apollonovou věštírnou, a začaly se pořádat všeřecké olympijské hry.

Centrem většiny měst byla opevněná akropolis, nejvyšší místo města, kde stály chrámy, uchovávaly se poklady, a která také sloužila jako útočiště při nebezpečí. Mimo akropolis stála agora (tržiště), což bylo rušné obchodní místo, a za agorou obytné domy.

MĚSTSKÝ STÁT ATÉNY

Dvěma nejvýznamnějšími městskými státy se postupně staly Sparta a Atény, i když každý úplně jiným způsobem. Atény byly stále v rukou aristokratů, a když se jeden z nich neúspěšně pokusil stát tyranem a následně vzplál boj o moc, byl muž jménem Drakón před rokem 620 pověřen sepsáním zákonů (doposud jen zvykových norem). Jeho zákoník se vyznačoval přísnými tresty a od toho dnes pochází slovo „drakonický“. Ve městě rostlo sociální napětí a zchudlí rolníci neschopní platit své dluhy upadali do otroctví.

V roce 594 byl nejvyšším představitelem města (archontem) ustanoven Solón a dostal mimořádné pravomoci. Zrušil všechny dluhy, osvobodil ty, kteří pro jejich neplacení upadli do otroctví, a do budoucna tuto možnost zakázal. Dále zrušil privilegia aristokratů a občany rozdělil na čtyři skupiny podle bohatství. Úřady mohli získat jen příslušníci prvních dvou kategorií, ale volit a účastnit se všeobecného shromáždění (tzv. ekklésia) mohli všichni muži starší 20 let.

Šlo tedy už o předzvěst demokracie, na níž se ale nepodíleli ženy a otroci. V roce 546 se chopil moci Peisistratos a stal se tyranem. Za jeho vlády vznikly v Aténách významné stavby, razily se mince a na počest bohyně Athény se konaly slavnosti a hry. Jeho synové byli svrženi v roce 510, což znamenalo konec tyranidy a další posun k demokracii.

Na počátku 5. století byl poprvé použit tzv. ostrakismus. Každý Athéňan mohl na hliněnou střeptinu napsat jméno občana, jenž podle něj škodí státu, a když jej takto označila většina z nejméně 6000 hlasujících, musel odejít na 10 let do vyhnanství (ostrakon znamenalo řecky „střept“).

SPARTA – STÁT VOJÁKŮ

Sparta byla polis na Peloponésském poloostrově s centrem v oblasti Lakonie na jihovýchodě. Sparťané byli potomky Dóřů, kteří podrobili místní obyvatelstvo. Zotročení rolníci museli odvádět svým pánům, držitelům půdy, stanovené dávky. Říkalo se jim heilóti a byli bez jakýchkoliv práv. Vládnoucí Sparťané byli v menšině a s heilóty byli stále ve válečném stavu. Z tohoto důvodu panovala striktní vojenská pravidla a občané věnovali svůj život vojenskému drilu.

Když byly nově narozené děti slabé, byly shozeny ze skály. Ve věku sedmi let byli chlapci vytrženi ze svých rodin a podrobeni tvrdému výcviku. Dokonce i dívky byly vychovávány tak, aby byly zejména schopné rodit zdravé syny. Přijetí hodnot státu bylo tak silné, že prakticky neexistovala žádná opozice a vláda byla velmi stabilní. Sparta ovládla během 6. století většinu poloostrova a vytvořila tzv. Peloponéský spolek.

ŘECKO-PERSKÉ VÁLKY

V 6. století se velice rozšířila moc Perské říše, která ovládla i Malou Asii (dnešní Turecko) včetně řeckých kolonií na egejském pobřeží. Když tyto řecké státy v čele s Milétem proti perské nadvládě povstaly, podporovaly je i Atény. Perský král Dáreios nakonec vzpouru po několika letech potlačil a v touze po pomstě se rozhodl zničit Atény a dobýt i celé Řecko. V roce 490 tak začaly řecko-perské války. Dáreios vyzval Sparťany, aby napadli Atény z druhé strany, ale ti hodili jeho vyslance do studny a postavili se na stranu Atén.

Ve slavné bitvě u Marathónu však Atéňané ještě bojovali téměř sami a díky výborné taktice slavně porazili daleko početnější perské vojsko. O deset let později přitáhl s obrovskou armádou Dáreiovův syn a následník Xerxes. Vojsko složené z různých řeckých polis pod vedením spartského krále Leonida se stáhlo do Thermopyl k úzkému průsmyku, který se dobře bránil, i když měl soupeř daleko početnější vojsko. Teprve když zrádce ukázal Peršanům cestu přes hory, museli se Řekové stáhnout.

Sám král Leonidas spolu se 300 členy elitního spartského vojska však stažení z boje odmítl a bojoval až do hrdinské smrti celé jednotky. Peršané pak zaútočili na Atéňany, kteří opustili svoje město. Ženy a děti se uchýlily na ostrov Salamina, muži na lodě válečné flotily. Atény byly vypleněny a zničeny, ale v námořní bitvě u Salaminy byli Peršané poraženi a Xerxes, který pozoroval bitvu z pevniny, se vrátil do Persie. Jeho vojska byla pak ještě jednou poražena Sparťany v bitvě u Platajů v roce 479 př. n. l. a Atéňané pak osvobodili řecká maloasijská města.

ATÉNSKÁ NADVLÁDA

Vítězství a roli osvoboditele Atény dokonale využily a v roce 477 založily Délský spolek (nazvaný podle egejského ostrova Délos, kde byla v Apollónově svatyni jeho pokladna). Sdružoval velké množství třeba i malých státeků včetně egejských ostrovů a maloasijských polis, které měly nějaké loďstvo. Účelem byla obrana proti dalším případným útokům Peršanů, ale brzy se stal spolek nástrojem aténské hegemonie v oblasti.

Tato tendence zesílila, když byla pokladna spolku v roce 454 přenesena na aténskou akropoli a když byl spolek přejmenován na Aténský námořní spolek. Pokusy členských obcí o odpor byly tvrdě potlačovány, přestože v samotných Aténách se dále prohlubovala demokracie a zvyšovala možnost občanů ovlivňovat dění ve městě. Získané peníze byly použity na výstavbu Atén zničených za války

Peršany, a to zejména v době vlády demokratického politika Perikla, který byl od roku 443 každý rok volen do úřadu stratéga.

K prvním Periklovým cílům patřilo obnovení komplexu chrámů na Akropoli a výstavba obranné zdi až k životně důležitému přístavu Pireus. V Periklově době zažilo město nevídaný kulturní, umělecký i vědecký rozvoj. Aténská expanze ale brzy narazila na odpor Korintu, který patřil do Peloponéského spolku a povolal na pomoc Spartu.

PELOPONÉSKÁ VÁLKA

V letech 431-404 proběhla ve dvou fázích tzv. Peloponéská válka, jíž se buď na straně Atén nebo Sparty zúčastnila drtivá většina řeckých polis. Atény měly převahu na moři, Sparta zase na souši. Nakonec byla úspěšnější Sparta. Přispěla k tomu i pomoc Peršanů, kteří poskytli Spartě peníze na vybudování loďstva výměnou za návrat maloasijských měst. Atény musely rozpustit spolek, strhnout hradby mezi městem a přístavem Pireus a vydat všechny své lodě.

Spartáné dosadili do Atén vládu třiceti tyranů a i v ostatních městech začali prosazovat oligarchii. V Aténách byla už o rok později (403) znovu nastolena demokracie, ale bývalou moc už nikdy neobnovily. Počinání Spartánů tentokrát vzbuzovalo odpor vůči aténské nadvládě. V roce 371 Sparta prohrála bitvu u Leuktry s Thébami. Šlo o jejich první porážku v pravidelné bitvě a nakrátko se pak nejsilnějším městským státem staly Théby. Spory mezi polis ale stále pokračovaly, a tak byly brzy zastíněny královstvím na severu Řecka – Makedonií.

MAKEDONSKÁ HEGEMONIE ZA FILIPA II.

Makedoňané byli Řeky považováni za primitivní horské kmeny a za barbary (tak se označoval každý, kdo nemluvil řecky). Muž, který je změnil v sílu, se kterou se musí počítat, byl král Filip II. Na trůn nastoupil v roce 359 př. n. l. a obratně využíval rozporů a válek mezi řeckými státy. Jako chlapec byl tři roky zajatcem v Thébách, kde se naučil vojenské strategii. Ve své zemi vybudoval silnou armádu a začal zasahovat do záležitostí řeckých států. Jedním z hlavních odpůrců Filipa II. byl slavný aténský řečník Démosthenés. Obhajoval tradice aténské demokracie a prosazoval spojení řeckých polis proti makedonské expanzi. V roce 339 využil makedonský král nových rozběrů kolem delfské svatyně a přitáhl do středního Řecka. Proti němu se postavily Théby, Atény i další státy. V bitvě u Chaironeie roku 338 Filip řecké vojsko porazil. Následně svolal král Filip II. do Korintu zástupce všech městských států (stranou zůstala jenom Sparta) a přesvědčil je, aby společně s Makedonií vytvořili tzv. Korintskou ligu. Řekové přísahali věrnost Makedonii a přislíbili účast na tažení proti Perské říši. Filip ale své ambice nemohl uskutečnit, protože byl zavražděn na svatbě své dcery. Na trůn nastoupil jeho dvacetiletý syn Alexandr Makedonský.

ALEXANDR VELIKÝ

Alexandr byl velmi vzdělaný (vychovával ho Aristotelés), odvážný a ambiciózní. Po smrti jeho otce propukly mezi řeckými státy vzpoury, které ale rázně potlačil a např. Théby prakticky srovnal se zemí. Když nastolil pořádek, vytáhl se 40tisícovou armádou do Malé Asie na tažení proti Persii. A stal se nejslavnějším vojevůdcem všech dob. Po mnoha krvavých bitvách dobyl nejen Malou Asii (dnešní Turecko), ale i Sýrii, Palestinu a také Egypt, kde byl prohlášen faraonem a kde založil později slavné město Alexandrii.

Celou Perskou říši vyvrátil, v hlavním městě Persepolis zničil palác, což měla být odvěta za vyplenění Aténské akropole o 150 let dříve. Ve své spanilé jízdě pokračoval až do Indie a chtěl táhnout dál a ovládnout celý svět, ale unavení vojáci si vynutili návrat do Mezopotámie, kde se usadil v Babylóně. Alexandr plánoval výpravu na jih do Arábie, ale roku 323 náhle onemocněl a ve věku 33 let zemřel.

Díky celému tažení došlo k rozšíření řecké kultury na obrovské území a naopak k přejímání orientálních vlivů. Následující období se nazývá dobou helénismu (Hellas znamená Řecko), protože helénská kultura se vymkla z původního malého území a stala se kosmopolitní.

OBDOBÍ HELÉNISMU A PŘÍCHOD ŘÍMANŮ

Po Alexandrově smrti propukly boje o následnictví mezi jeho generály, které nakonec vyústily ve vznik tří velkých říší – podle jmen generálů se označují jako říše Ptolemaiovců s centrem v Egyptě, Seleukovců v Persii a Sýrii a Antigonovců, kteří vládli v Malé Asii a nakonec i Makedonii. Řekové se vymkli kontrole Makedonie a vytvořili dva spolky – Aitólskou ligu s centrem v Delfách a Achájskou ligu s centrem na Peloponésu. Velké helénistické říše začaly být po čase ohrožovány rostoucí mocí Římanů, kteří našli vítané spojence v malých státech jako Pergamon a ostrov Rhodos. V roce 168 si Římané podrobili Makedonii a v roce 146 porazili Achájský spolek a rebelující Korinťany potrestali zničením jejich krásného města. Řecko se stalo římskou provincií Achaia. V roce 86 se Athény připojily ke vzpouře proti římské nadvládě, ale diktátor Sulla je napadl, strhl jejich hradby a odvezl nejcennější sochy. V roce 31 se u mysu Actium u řeckých břehů odehrála bitva, v níž Octavianus zvítězil nad Marcem Antoniem a Kleopatrou a stal se prvním římským císařem. Následujících 300 let ale Řecko zažilo nevídané období klidu, míru a rozkvětu kultury. Římané vždy obdivovali řecké umění, literaturu a filosofii a římscí aristokraté posílali své syny do škol v Aténách. Ve skutečnosti přejali většinu aspektů řecké kultury. Poprvé také Helény nazvali termínem Řekové. Název byl odvozen od slova „graikos“, což bylo jméno prehistorického kmene.

ÚPADEK ŘÍMSKÉ ŘÍŠE

Moc Římské říše začala od 3. století upadat a na její území pronikaly stále častěji barbarské kmeny. Toto stěhování národů postihlo i území dnešního Řecka, kam postupně vpadly kmeny Vizigótů, Vandalů, Ostrogótů, Bulharů, v 6. století Hunů a především Slovanů, kteří se tu na rozdíl od předchozích začali dlouhodobě usazovat. Mezitím došlo k jedné závažné změně. Novým náboženstvím Římské říše se stalo křesťanství. První konvertity získal v Řecku svatý Pavel už v 1. století. Definitivním podnětem k rozšíření nové víry se stalo její přijetí římskými císaři a vzestup východní říše, v níž se smísila helénistická kultura s křesťanstvím. Konstantin Veliký přeložil v roce 324 hlavní město impéria do Byzantia na západním břehu Bosporu, kde vznikla nová a už výlučně křesťanská metropole – Konstantinopol (dnešní Istanbul).

ZROD BYZANCE

V roce 394 císař Theodosius I. udělal z křesťanství oficiální státní náboženství a postavil pohanské kultury mimo zákon. Olympijské hry se naposledy konaly už o rok dříve. V roce 395 došlo k formálnímu rozdělení na Západořímskou říši, která o 80 let později podlehla barbarským nájezdníkům, a Východořímskou říši, která se pod názvem Byzantská udržela ještě déle než tisíc let. Athény zůstaly významným kulturním centrem až do roku 529, kdy nejvýznamnější byzantský císař Justinián zakázal výuku klasické filosofie. Za vrchol vzdělání měla být nadále považována křesťanská teologie. Justinián také nechal v Konstantinopoli postavit nádherný chrám Boží moudrosti (Hagia Sophia). Mnoho skvělých kostelů vznikalo v této době i v Řecku, zejména v Soluni. Dějiny Řecka byly tedy po deset století součástí byzantských dějin. Celá říše byla v podstatě řeckou, o čemž svědčí skutečnost, že řečtina postupně nahrazovala latinu i v roli úředního jazyka. Rozloha říše se měnila, časy rozmachu se střídaly s časy krize a nepokojů, ale Byzanc přestála útoky Peršanů, Arabů, Avarů, Bulharů, Rusů, Normanů, Pečeněhů a dalších nájezdníků. Na dlouho také zadržela nástup islámských dobyvatelů.

KŘÍŽOVÉ VÝPRAVY

Přestože území samotného Řecka zaplavilo množství slovanských kmenů, byly nakonec během několika století zcela pořečteny (helenizovány) a pohlceny vyspělou byzantskou kulturou. Paradoxem je, že největším úderem byl pro Byzanc útok jejích souvěrců ze západní Evropy v rámci křížových výprav. První křížová výprava vyhlášená v roce 1095 papežem proběhla ještě - stejně jako další dvě - bez vážnějšího incidentu. Stále více se však ukazovalo, že motivem křížáků není jen náboženská zanícenost vyrvat svatá místa z rukou nevěřících (muslimů), ale také touha po zbohatnutí. Nervozita byzantských císařů rostla, když umožňovali západním rytířům průchod svým územím. Obavy se potvrdily při čtvrté křížové výpravě v roce 1204, kdy se křížáci proti původnímu záměru obrátili proti „schizmatickým Řekům“, jak označovali pravoslavné obyvatelstvo. Hlavním motivem nepochybně bylo neskutečné bohatství Konstantinopole, kterou dobyli. Vedle „Franků“, jak byli souhrnně označováni francouzští, italští i němečtí rytíři, sehrály v těchto událostech důležitou roli zejména Benátky a jejich dóže Enrico Dandolo. Dobyvatelé si rozdělili byzantské území. Jednu čtvrtinu zahrnovalo tzv. latinské císařství s centrem v Konstantinopoli. Bonifác z Montferratu založil Soluňské království, k němuž připojil i Makedonii a Thrákii. Na Peloponésu, tehdy nazývaném Morea, vzniklo Achájské knížectví.

NADVLADŮ „LATINŮ“

Noví vládcí často zaváděli západoevropské feudální zvyklosti. Rok 1204 dal ale především základ koloniální politice a obrovskému bohatství Benátské republiky. Benátčané se stali na několik století námořní a obchodní velmocí ve východním Středomoří, připadly jim klíčové řecké přístavy, mnoho ostrovů v Jónském i Egejském moři a nejvýznamnější ostrov Kréta.

Byzantinci se však zcela nevzdali, založili v Malé Asii tzv. Nikkajské císařství. V roce 1259 dobyl Michael VIII. Palaiologos na franské rodině Villehardouinů zpátky poloostrov Peloponés a udělal z města Mystra své sídlo. V Mystrě působil mnoho vynikajících byzantských umělců, architektů, intelektuálů a filosofů. V roce 1261 dobyli Palaiologovci Konstantinopol zpět, ale říše už byla jen stínem své bývalé slávy a permanentně se zmítala v politických i hospodářských krizích.

OSMANSKÁ EXPANZE

Turci pronikali na území Byzantské říše už od 11. století. V roce 1071 porazil turecký kmen Seldžuků byzantského císaře v bitvě u Mantzikertu a začal pronikat do Malé Asie. Seldžukové později svoji moc ztratili v důsledku mongolských nájezdů, ale nahradil je další turecký kmen pojmenovaný podle svého vládce Osmana. Osmanští Turci postupně dobývali byzantská území, nejen asijská, ale brzy i evropská, včetně území dnešního Řecka. V roce 1387 poprvé padla Soluň, která byla Osmanům podřízena pod názvem Selanik. Vrcholem úpadku byl v roce 1453 pád hlavního města Konstantinopole. Do konce 16. století ovládli Turci většinu území osídleného Řecka, až na Krétu, která padla až v roce 1669, a na Jónské ostrovy, které zůstaly nadále v rukou Benátčanů. Největšího rozkvětu dosáhla říše za vlády Sulejmana Nádherného (1520-66), který získal i část Uher a ohrožoval dokonce i Vídeň. V roce 1570 byl dobyt Kypr, ale záhy zemi čekal postupný úpadek.

ŽIVOT POD TURECKÝM JHEM

Život pod tureckou vládou nebyl ničím příjemným. Křesťané si sice mohli ponechat svoji víru, ale pokud nekonvertovali k islámu, museli platit vyšší daně. Nenáviděné bylo také praktikování odvodu křesťanských chlapců, z nichž se po převýchově stali janičáři - příslušníci sultánova elitního vojenského oddílu a osobní stráže. Mnoho z nich dosáhlo později výrazného sociálního vzestupu, někteří se dokonce stali velkovezíry, ale řecké rodiny tím trpěly, protože odveden byl zhruba každý pátý chlapec. Kvůli zlepšení svého postavení přecházeli někteří obyvatelé k islámu, většina si ale

zachovala svoji pravoslavnou víru. Konstantinopolský patriarcha se stal hlavou ortodoxní církve na celém území říše (včetně Bulharska, Srbska a Rumunska, které měly dřív samostatnou církevní organizaci). Slavné kláštery na Meteorách a Athosu zůstaly zachovány, byl jim ponechán i majetek a staly se útočištěm řecké vzdělanosti. Pro přežití řeckého národa v tomto období měly velký význam hory, kam se lidé uchýlovali před nájezdy dobyvatelů. Vytvářely se tu zbojnické skupiny, jejichž příslušníkům se říkalo klefti. Kleft se stal postavou národního mýtu, protože romantický nacionalismus v něm viděl především bojovníka za svobodu národa. V některých regionech docházelo k místním protitureckým povstáním.

NOVOŘECKÉ NÁRODNÍ OBROZENÍ

V roce 1689 sice Turci podruhé oblehli Vídeň, ale v téže době ztratili ve válce s Benátskou republikou Peloponés a některé ostrovy, i když zatím jenom dočasně. Benátčané se tehdy dostali až do Atén, opevnili se na Akropoli a při ostřelování byla bohužel poničena část slavného antického chrámu Parthenón. Na Peloponésu vzniklo Morejské království s hlavním městem Naupliem. Další turecká území připadla habsburské říši. Zhruba mezi lety 1770-1820 udělala řecká společnost rozhodující kroky při přeměně v moderní novořecký národ. Tento proces můžeme podobně jako stejnou dobu u nás označit za národní obrození. Osmanské impérium bylo stále ještě rozlehlou říší, ale vnitřní krize, chaos, nezákonnosti a korupce se stupňovaly stejně jako zaostávání za zbytkem Evropy. Neúspěšné byly i války Turků s Ruskem (zejména za carevny Kateřiny Veliké), které se vydávalo za ochránce všech pravoslavných věřících na osmanském území. Ve druhé polovině 18. století dosáhl vrcholu rozvoj řeckého obchodu, námořní plavby a stavby lodí. Úpadek Benátek a Janova umožnil Řekům ovládnout obchod uvnitř celé říše, ale i obchod s Ruskem, Rakouskem a jinými státy, v nichž se usazovaly kolonie řeckých obchodníků. Mocensky zesílila vrstva tzv. fanariotů, což byli bohatí příslušníci starých řeckých rodů působící v sultánových službách. Díky svým financím získali vliv i na konstantinopolský patriarchát. Do roku 1821 zastávali fanarioté pravidelně také úřad správců vazalských rumunských knížectví – Valaška a Moldavska. Charakteristickým rysem tehdejší řecké společnosti byl intelektuální a kulturní rozmach a znovuobjevování antické tradice. Francouzská revoluce umožnila pronikání myšlenek politického liberalismu a proticírkevních postojů.

PŘÍPRAVA POVSTÁNÍ

V roce 1797 zanikla po porážce od Napoleona Benátská republika, která tak přišla o Jónské ostrovy na západ od Řecka. Po krátkém protektorátu Ruska a Napoleonovy Francie je nakonec v roce 1815 získali Britové, kteří tu na půlstoletí vytvořili tzv. Sedmiostrovní stát, jenž byl nadále útočištěm pronásledovaných pevninských Řeků. Nespokojenost s osmanským režimem rostla ve všech vrstvách společnosti, příprava ozbrojeného povstání se přenesla do nejrůznějších tajných spolků. Dominantní úlohu získalo tzv. Přátelské sdružení (Filiki Eteria), spolek založený v Oděse třemi řeckými podnikateli z tamní diaspory (Oděsa na pobřeží Černého moře už byla součástí Ruska, které toto území získalo od Turků v předchozích válkách). Spolek se rozšířil do všech oblastí a sociálních skupin. Do jeho čela se postavil Alexandros Ypsilantis, když nabídku na jeho vedení odmítl hrabě Kapodistrias, Řek působící v diplomatických službách Ruska. Povstalci mylně předpokládali, že se s jejich akcí ztotožní i všichni balkánští křesťané ortodoxní víry. Centrem povstání měl být hlavně Peloponés a pak valašské a moldavské knížectví, které byly blízko k Rusku.

PROTITURECKÁ REVOLUCE

První jiskru řecké národně osvobozené revoluce zažehl v březnu 1821 sám vůdce spolku Filiki Eterie, Alexandros Ypsilantis, když se dostal se skupinkou ozbrojenců z Ruska do Moldavska. Rusko

však neposkytlo očekávanou pomoc a také místní obyvatelé neměli Řeky o mnoho raději než Turky, takže pokus skončil katastrofálním neúspěchem. Ale dlouhodobé a široké vystoupení s dalekosáhlými důsledky začalo brzy poté i v samotné Osmanské říši, na územích osídlených většinovým řeckým obyvatelstvem. Za jeho počátek bývá tradičně považováno datum 25. března 1821, kdy patraský metropolita Germanos vyzval své krajany a souvěrce k boji za osvobození a v klášteře Agios Lavra na Peloponésu vyvěsil řeckou vlajku. Řekové používali až do roku 1923 juliánský kalendář, takže se tato událost ve skutečnosti stala až 6. dubna. Přesto je 25. březen dodnes státním svátkem. Centrem odporu se stal podle předpokladů poloostrov Peloponés nazývaný tehdy Morea, který povstalci brzy ovládli. K povstání se následně přidávali Řekové z pevniny i ostrovů.

ŘECKO-TURECKÁ VÁLKA

Poměrně dlouhá válka byla charakteristická krutostmi a zvěrstvy na obou stranách, včetně vyvražďování civilního obyvatelstva. Řekové bojovali odvážně a mnoho z jejich vůdců se proslavilo. Příkladem může být vojenský velitel Kolokotronise, který pocházel z řad kleftů, Dimitrios Ypsilantis (bratr Alexandra, který povstání začal) a politik a diplomat Mavrokordatos, který byl stejně jako Ypsilantis původem fanariot. Snaha o zřízení celonárodní státní moci vedla ke svolání národního shromáždění do Epidauru na Peloponésu, které proběhlo v prosinci 1821 až lednu 1822. Tento orgán schválil relativně demokratickou ústavu. Velkým problémem řecké revoluce se ukázala názorová nejednotnost a chybějící společná strategie. Své rozdílné zájmy prosazovali vůdci z různých sociálních vrstev a regionů tak vehementně, že dokonce dvakrát došlo k občanské válce.

TLAK FILHELÉNŮ A VZNIK NEZÁVISLÉHO ŘECKA

Oslabení vnitřními rozpory využil sultán a s pomocí egyptského spojence opět získával vojenskou převahu. Porážce Řeků zabránil zásah velmocí – Anglie, Francie a Ruska, které vyslaly v roce 1827 do oblasti své loďstvo. Původní neochotu velmocí podpořit řeckou revoluci změnilo do značné míry i naléhání části jejich vlivných obyvatel, tzv. filhelénů, kteří byli obdivovateli staré řecké kultury, s povstáním sympatizovali a mnohdy mu přicházeli jako dobrovolníci na pomoc. Nejznámějším z filhelénů byl básník lord George Gordon Byron, který však nakonec v Řecku zemřel na malárii. Dlouho se Řeky snažil podporovat ruský druhý ministr zahraničí, hrabě Kapodistrias. V roce 1827 byl pak zvolen vladařem státu, jehož hlavním městem se stalo Nauplio. Z Ruska si přinesl představu o silné úloze státu a diktátorské sklony, což nevyhovovalo mnohým zasloužilým vůdcům revoluce. Musel potlačovat další povstání a nakonec byl v roce 1831 zavražděn. Tři velmoci - Francie, Anglie a Rusko - se mezitím dohodly na mezinárodním urovnání řecké otázky - nejprve mezi sebou, následně byla podepsána i smlouva s Tureckem. Země se stala nezávislým královstvím pod ochranou tří mocností, trůn byl nabídnut mladému synovi bavorského krále Otovi, který měl sjednotit názorově rozdělenou zemi. Rozsah osvobozeného území ale zdaleka neodpovídal původním představám Řeků, zahrnoval jen Peloponés, jižní polovinu dnešní pevninské části Řecka a některé menší ostrovy. Hlavní město bylo přeneseno do Atén.

OTONSKÉ OBDOBÍ

Král Oto si z Bavorska přivedl velkou skupinu krajanů, jimž svěřoval téměř všechny důležité státní funkce. Naopak přehlížel zájmy dosud privilegovaných místních představitelů a vládl stejně despoticky jako hrabě Kapodistrias. To spolu se stále velmi špatnou ekonomickou a sociální situací mělo za následek rostoucí nepopulárnost vnuceného režimu. V roce 1843 proto demonstrace v hlavním městě přiměly krále svolat národní shromáždění, které schválilo novou ústavu. Zejména se ale musel zbavit neoblíbených Bavorů a k moci se znovu dostali vůdcové války za nezávislost. Při

utváření národního programu se pak prosadila tzv. „velká myšlenka“, extremistický názor, podle něhož mělo být cílem všech Řeků sjednotit se v jednom státě s hlavním městem Konstantinopoli. Mělo tedy jít o novobyzantskou říši. S velkou myšlenkou souhlasil i král Oto, který tak chtěl odvést pozornost od vnitřních problémů. Zahraničně-politický úspěch však nepřišel ani v 50. letech. Opoziční vojenské a civilní kruhy proto prohlásily v roce 1862 krále za sesazeného a provedly tak nekrvavý převrat. Generaci veteránů z osvobozené války už v té době nahrazovali mladí politici, často absolventi aténské univerzity založené v roce 1837. Dvě třetiny Řeků však stále ještě žily v Osmanské říši a v Sedmiostrovním státě (pod patronací Britů) na Jónských ostrovech.

GLÜCKSBURSKÁ DYNASTIE

Po převratu z roku 1862 prosadila svého kandidáta na řecký trůn Velká Británie – byl jím dánský princ, který přijal jméno Jiří I. a založil glücksburskou dynastii. Zároveň Britové vrátili Řecku Jónské ostrovy. O dva roky později byla přijata nová, relativně demokratická ústava omezující královské pravomoci. Ve skutečnosti se ale i nový panovník snažil rozhodovat o všem sám.

V posledních desetiletích 19. století došlo i na řešení vnitřních hospodářských a sociálních problémů. Stavěly se nové silnice, železnice, rozšiřovalo se obchodní loďstvo a byl vybudován toužebně očekávaný Korintský průplav. Ale „velká myšlenka“, tedy snaha o rozšiřování území státu, se nevytratila. V roce 1866 propuklo na Krétě povstání proti turecké nadvládě a bylo vyhlášeno spojení Kréty s mateřským Řeckem, sultán ale revoltu násilně potlačil. Za rusko-turecké války v roce 1878 propukla vzpoura znovu, tentokrát na všech řecky osídlených územích. Nakonec v roce 1881 pod tlakem velmocí postoupila Osmanská říše Řecku Thesálii (dnes střed Řecka) a část Epiru (severozápad) a rozšířila práva křesťanů na Krétě. Po dalším krétském povstání vypukla v roce 1897 řecko-turecká válka, Řekové v ní ale utrpěli drtivou porážku, což způsobilo hlubokou krizi a zastavení modernizace státu.

ČAS VÁLEK A ROZŠIŘOVÁNÍ ÚZEMÍ

Kréta přesto dostala plnou autonomii a jejího řízení se ujal řecký generální guvernér. V roce 1908 bylo vyhlášeno nové sjednocení s Řeckem, krétským premiérem se stal liberální politik Eleftherios Venizelos, který se o dva roky později stal i předsedou vlády celého Řecka a na mnoho let významnou postavou politické scény. Prosazoval moderní liberální reformy, neztrácel ale ze zřetele boj o řecky osídlená území v Makedonii, Thrákii, Epiru a jinde.

V roce 1912 propukla první balkánská válka, kde se proti Turecku spojilo Řecko, Srbsko, Černá Hora a Bulharsko. Po vítězství se tyto státy neshodly na dělení kořisti a tak propukla o rok později druhá balkánská válka, v níž se všichni spojili proti Bulharsku. Řekové získali po podepsání bukureštské smlouvy další kousek Epiru, jižní část Makedonie, část Thrákie a také další egejské ostrovy. Bylo uznáno i připojení Kréty. Ve stejném roce byl v předvečer první světové války zavražděn po padesáti letech vlády král Jiří. Jeho syn Konstantin byl konzervativní obdivovatel Německa a stal se rivalem liberála Venizela.

VSTUP DO SVĚTOVÉ VÁLKY A DALŠÍ BOJE S TURECKEM

Když vypukla první světová válka, prosazoval král proněmecky orientovanou neutralitu, zatímco ministerský předseda chtěl bojovat na straně Dohody. Venizelos odsouhlasil vyložení francouzských a britských jednotek v Soluni, ale král ho následně odvolal. Národní rozkol mezi přívrženci obou táborů se prohluboval a Venizelos nakonec v roce 1916 vytvořil vlastní vládu v Soluni, ovládl severní část Řeckého království a vyhlásil válku Německu a Bulharsku. V roce 1917 se král musel pod tlakem Dohody vzdát trůnu, emigroval a jeho nástupcem se stal jeho druhý syn Alexandr. Tentokrát vstoupilo do války celé znovusjednocené Řecko. Po uzavření mírové smlouvy

připadla Řekům bulharská západní Thrákie, italské Dodekanéské ostrovy a mnohá turecká území, se souhlasem velmocí pak okupovali ještě Smyrnu (dnešní Izmir v Turecku). Proti řecké expanzi se ale vytvořilo nové nacionalistické turecké hnutí pod vedením Mustafy Kemala zvaného později Atatürk. Ofenzivy směrem k Ankaře nebyly úspěšné, postupně se naopak začala karta obracet a Turci vytlačili Řeky z Malé Asie. Katastrofální porážka měla za následek konec tzv. velké myšlenky. Mustafa Kemal se stal tureckým národním hrdinou a následně vyhlásil republiku. Smlouva z Lausanne v roce 1923 vrátila Turkům východní Thrákii a dva menší ostrovy u Dardanel, Itálii zůstaly Dodekanéské ostrovy a byl dojednán odchod řeckého obyvatelstva z Turecka a tureckého z Řecka. Příchod jednoho a půl milionu řeckých uprchlíků z Turecka pak způsobil zemi vleklé ekonomické a sociální problémy.

MEZIVÁLEČNÉ OBDOBÍ

Král Alexandr nepobyl na trůnu dlouho, v roce 1920 kuriózně zemřel na kousnutí opicí. Znovu ho nahradil jeho otec Konstantin. Protože se však znovu zdiskreditoval podporou neúspěšné války proti Turkům, musel pod tlakem vojenských vzbouřenců abdikovat ve prospěch svého staršího syna Jiřího II. Vojenské převraty a puče pokračovaly jako na běžícím pásu ještě mnoho let. Mezi nimi však došlo k jedné významné události: v březnu 1924 byla sesazena Glücksburská dynastie, zrušena monarchie a vyhlášena republika. Politickou nestabilitu se podařilo zmírnit až v letech 1928-32, kdy se stal ministerským předsedou znovu Elephterios Venizelos, který stal v čele antiroajalistické liberální strany. Jeho pozitivní ekonomické a vzdělanostní reformy však nevedly k žádanému pokroku v důsledku velké celosvětové hospodářské krize.

METAXASOVA DIKTATURA

V roce 1933 byl Venizelos ve volbách poražen monarchistickou Lidovou stranou, která se připravovala na restauraci královské dynastie. Další republikánský vojenský puč pod vedením samotného Venizela byl v roce 1935 neúspěšný (Venizelos utekl do Paříže, kde o rok později zemřel), a tak se téhož roku Jiří II. vrátil na trůn. Rostl vliv krajní pravice, jejíž předák Ioannis Metaxas se stal ministerským předsedou. Tento politik si brzy s podporou krále zajistil výjimečné pravomoci a nastolil osobní diktaturu. Metaxas si nechal říkat vůdce a jeho režim, který trval od roku 1936 do roku 1941, se v něčem podobal soudobým fašistickým státům. Potlačil veškerou opozici, zavedl cenzuru a tajnou policii, zrušil odbory a komunistickou stranu. V jednom se s ním ale řecká veřejnost ztotožnila. Když mu v srpnu 1940 předložil Benito Mussolini ponižující ultimátum požadující mj. umístění italských vojsk na území neutrálního Řecka, jednoznačně odmítl. Den rozhodnutí země vzdorovat fašistické agresi se jako „Den ne“ zařadil k nejslavnějším okamžikům národních dějin.

OKUPACE ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Daleko početnější a lépe vyzbrojené italské vojsko přišlo ze severu, z Albánie, ale utrpělo od statečně bojujících Řeků postupnou porážku a bylo zatlačeno zpět. Metaxas v roce 1941 náhle zemřel a jeho nástupce na rozdíl od něj povolil Británii, aby do Řecka vyslala své vojsko. Když ale Italům přišel na pomoc Hitler, jehož vojska se předtím přehnala přes Jugoslávii, nemohli už Řekové spolu s Brity zabránit porážce. Země byla okupována Itálií, Německem a Bulharskem, které si její území rozdělily. Král Jiří II. a jeho vláda se uchýlili do exilu v Egyptě. Civilní okupací pod cizí nadvládou Řecko trpělo, mnoho lidí zemřelo hlady, protože byl narušen životně důležitý dovoz obilí. Byla vyvražděna i více než polovina židovské populace. Vytvořilo se mnoho odbojových skupin. Ty v průběhu let získávaly pod svou kontrolu horské oblasti a stále větší část řeckého

území. Hnutí odporu ale nebylo jednotné a jeho levicové složky, vedené komunisty, a pravicové složky bojovaly stejně zarputile mezi sebou jako s okupanty. Winston Churchill se bál, že po válce vznikne komunistické Řecko a prosazoval návrat krále.

KRVAVÁ OBČANSKÁ VÁLKA

Když byli v roce 1944 nacisté definitivně vytlačeni, komunisté a monarchisti pokračovali v boji proti sobě navzájem. Začala občanská válka, v níž zahynulo více Řeků než v důsledku samotné druhé světové války. Komunisté ovládali mj. horské oblasti na severu v Epiru při hranicích s komunistickou Albánií a Jugoslávií, odkud jim přicházela pomoc.

Hrozícímu rozšiřování sovětské moci chtěly zabránit Spojené státy, které převzaly vliv v Řecku od Británie. Prezident Truman poskytoval pomoc monarchii, která byla znovu nastolena v roce 1946. Volby v tomto roce vyhráli rojalisté a Jiří II. se vrátil na trůn, což bylo schváleno narychlo připraveným plebiscitem. Občanská válka ale trvala až do roku 1949 a komunisté v ní prohráli. Komunismus byl postaven mimo zákon, mnoho lidí bylo uvězněno nebo odešlo do exilu, zejména do zemí východního bloku, zčásti i do Československa. Země byla zničena, téměř milión Řeků odešel za lepším životem do USA, Kanady, Austrálie a jinam.

OBDOBÍ ŘÍZENÉ DEMOKRACIE

V 50. letech došlo k částečné obnově, ale Řecko zůstávalo chudé. Vládly pravicové vlády, od roku 1955 významný politik Konstantinos Karamanlis. Šlo o období tzv. řízené demokracie. V roce 1951 vstoupila země do NATO a o dva roky později získali Američané právo zřídit na jejím území suverénní vojenské základny. Důležitou roli hrála a až dodnes hraje v řecké politice otázka Kypru. V tehdejší britské kolonii žili čtyři pětiny Řeků a pětina Turků. Kyperské Řekové požadovali připojení k Řecku, zatímco Turecko vyhlášovalo svůj nárok na ostrov už od roku 1914. V roce 1954 propuklo násilí mezi kyperskými Řeky a Turky a Británie následně vyhlásila svůj úmysl poskytnout Kypru nezávislost. Řecko i Turecko s tím nakonec souhlasily, nezávislost byla vyhlášena v roce 1959. Kypr se stal republikou, řecký arcibiskup Makarios prezidentem a zástupce turecké menšiny viceprezidentem. V roce 1964 ale násilnosti na Kypru propukly znovu a byly zastaveny až zásahem OSN, která sem vyslala mírové jednotky. Ve stejné době byla v Řecku Karamanlisova pravice poražena Svazem středu, který uvolnil protikomunistické zákonodárství, a na trůn nastoupil Konstantin II. Tolerance nové vlády k levici vyvolala napětí a strach z vlivu komunistů a vzájemné obviňování různých skupin z chystání převratu.

VOJENSKÁ DIKTATURA A ROZDĚLENÍ KYPRU

Na rok 1967 se chystaly volby, ale už se neuskutečnily. Skupina plukovníků armády vedená Georgosem Papadopoulosem provedla v dubnu vojenský puč. Následovala šestiletá tuhá a nepopulární diktatura, která zahrnovala i uvěznění, mučení a emigraci mnoha jejích odpůrců. Studenti aténské polytechnické univerzity, kteří vyjádřili v roce 1973 odpor proti juntě, byli potrestáni smrtí minimálně 20 z nich, zraněním mnoha dalších a srovnáním jejich budovy se zemí. V roce 1972 Papadopoulos vyhlásil znovu republiku a jmenoval se prezidentem. Snaha obrátit pozornost do zahraničí vedla k myšlence zavraždit kyperského prezidenta Makariose, který byl pro samostatnost Kypru. Ten se o plánu dozvěděl a utekl a junta dosadila svého člověka. To ale vyvolalo reakci Turecka, které obsadilo severní část ostrova. Turci vyhnali 200 tisíc tamních Řeků do jižní části. Snaha o ústup už neuspěla a Turci jsou na ostrově vojensky přítomní dodnes.

NÁVRAT K DEMOKRACII A VSTUP DO EU

Armáda povolala z pařížského exilu Konstantina Karamanlise, aby se znovu ujal vlády v Řecku a dal věci do pořádku. Karamanlis se vrátil v čele nové strany nazvané Nová demokracie a skutečně už vládl demokratičtěji než v období řízené demokracie. Zákaz komunistických stran byl zrušen a Andreas Papandreu zformoval socialistickou a antiamerickou stranu PASOK, která postupně posilovala své pozice.

Než přijal Karamanlis spíše ceremoniální funkci prezidenta, podařilo se mu k 1. 1. 1981 přivést Řecko do Evropského společenství. V témže roce ale jeho strana prohrála parlamentní volby a k moci se dostal Papandreu, který sliboval rozsáhlý sociální program, vystoupení z NATO a zrušení amerických základů na řeckém území. Po sedmi letech vlády strany PASOK zůstalo mnoho slibů nesplněno a charismatický Papandreu odstoupil od některých radikálních plánů. Zlepšilo se ale postavení žen, byl legalizován potrat, zavedeno civilní manželství a rozvod. Osobní i korupční skandály znamenaly po roce 1988 nástup pravice, ale v roce 1993 se vrátil k moci Papandreu. Po jeho smrti v roce 1996 se stal novým předsedou vlády Kostas Simitis, který změnil stranu PASOK ve stylu politiky labouristů Tonyho Blaira.

90. LÉTA

Daňové reformy a úsporná opatření umožnila, aby se Řecko sice dodatečně, ale přece jen včas připojilo k zavedení eura. Zahraniční politiku dodnes charakterizuje trvalé napětí ve vztahu k Turecku, i když po vzájemné pomoci při zemětřeseních v roce 1999 došlo ke zlepšení. Po rozpadu Jugoslávie byl také problematický vznik samostatné Makedonie, již pod tímto názvem odmítlo Řecko uznat a přesvědčilo své partnery v EU, aby nový stát uznali jen se změněným názvem. Tak vzniklo označení FYROM – Bývalá jugoslávská republika Makedonie. Negativní vliv na řeckou ekonomiku měla válka v Kosovu (1998-99). Řekové byli v NATO v těžkém postavení, protože spíše sympatizují s pravoslavným obyvatelstvem Srbska než s muslimskými Albánci, nakonec však souhlasili s bombardováním Srbska.

SOUČASNÉ ŘECKO

V roce 2002 vstoupilo Řecko do projektu společné evropské měny a vyměnilo drachmu za euro. Nikdo tehdy netušil, že se Řecko stane nejproblematičtější zemí eurozóny. Vlády dlouhodobě neuváženě utrácely a navíc falšovaly statistiky o státním dluhu, takže veřejné finance a státní dluh se v roce 2010 staly nezvladatelnými. Státnímu bankrotu zabránila jen masivní pomoc MMF a zemí eurozóny provázená nutností tvrdých úsporných opatření za bouřlivých protestů a stávek řeckých zaměstnanců. Udržení eura v Řecku je značně nejisté. Nepokoji ale bylo Řecko zmítáno už v roce 2008, kdy policista ve čtvrti Exarcheia v Aténách zastřelil 15letého studenta Alexandrose Grigoropoloulose. Masové protesty a demonstrace vyústily v ničení majetku a napadání příslušníků policie. Policista byl nakonec řeckým soudem odsouzen na doživotí za vraždu, jeho kolega dostal 10 let za spoluúčast.

Řecká kuchyně

Řekové rádi užívají života a jídlo a pití je jedním z projevů tohoto užívání. Místní lidé se scházejí s přáteli a jedí v restauracích vcelku pravidelně bez ohledu na společenské postavení. Řecká kuchyně patří k nejlepším na světě a celá řada místních jídel se stala dobře známými i v zahraničí. Středomořské klima umožňuje pěstování mnoha zemědělských plodin, takže si Řekové potrpí na čerstvé ingredience, podobně jako je tomu i v jiných středomořských kuchyních. Nejcharakterističtější a nejstarší přísadou je olivový olej, který je obsažen téměř v každém jídle. Dále se hojně používají olivy (nejznámější jsou černé olivy z města Kalamata), rajčata, papriky, lilky, cukety, cibule, brambory, zelené fazole a okra (jedlý ibišek). Koření se celou řadou bylinek, asi nejtypičtějšími je oregano, máta a muškát. Co se týče druhů masa, maso z ovcí a koz je daleko běžnější než ze skotu, pro jehož chov nejsou v Řecku příznivé podmínky. Světoznámý je sýr feta, tvarohový sýr ve slaném nálevu z ovčího či kozího mléka (sýr „balkán“ je naše obdoba fety). Zcela běžná jsou samozřejmě rybí jídla, zejména na pobřeží. Oblíbený je také jogurt, do něhož se často přidává vyhlášený řecký med. V Řecku se pěstuje mnoho druhů ovoce – pomeranče, vodní melouny, broskve, hroznové víno, ale i takové druhy jako fíky, opuncie, lokvát a kiwi. Ovoce je však přece jen dražší než salátová zelenina. Ačkoliv se Řekové nemají s Turky příliš v lásce, v řecké kuchyni je jasně patrný vliv turecké a balkánské kuchyně, což je pozůstatek dob Osmanské říše. Zajímavé je, že jídla se v Řecku donedávna podávala vlažná, protože Řekové to tak mají nejraději. Starý vtip říká, že manželka volala manžela k obědu se slovy: „Pojď jíst, než ti to jídlo zteplá!“ Většina restaurací se však už přizpůsobila chuti turistů, kteří chtějí jídlo horké.

JÍDLO

Tzatziky – studený pokrm z filtrovaného (přecezeného) jogurtu (v Řecku i Turecku bývá z ovčího či kozího mléka), okurek a česneku. Přidává se také olivový olej, ocet a bylinky (kopr).

Gyros (řecká výslovnost „jiros“) – řecký fast food, který se rozšířil po celé Evropě. Jde o kořeněné maso opékané na obrovské vertikální grilovací jehle. Maso se opéká postupným otáčením grilu a od kraje se postupně odřezávají jednotlivé kousky. Jde o obdobu tureckého döner kebab a arabské šawarmy. V Řecku se nejčastěji prodává v pitě (chlebová placka) s rajčaty, cibulí a s tzatziki, v dnešní době už také s hranolkami. Názvem gyros se označuje nejen grilované maso, ale i celý takto vytvořený sendvič, někdy se zase celému sendviči říká „souvlaki“. Na gyros se používá kuřecí, vepřové nebo jehněčí maso.

Souvlaki – fast food z malých kousků masa a někdy zeleniny, grilovaných na menší jehlici v horizontální poloze. Jde o obdobu tureckého šiš kebabu. Podávat se může také jako sendvič v pitě se stejnými přísadami jako gyros nebo přímo na jehle anebo na talíři např. s rýží. Terminologie je dost matoucí, protože pro sendvič s gyrosem se také někdy používá název souvlaki.

Řecký salát (choriatiki salata – doslova „vesnický salát“) – salát, který je v Řecku všudypřítomný. Obsahuje rajčata, papriky, okurky, cibuli, olivy a sýr feta, to vše je ochuceno oreganem a zalito olivovým olejem.

Chorta – salát ze spařených listů špenátu, pampelišek nebo jiných zelených součástí rostlin. Může obsahovat i mořské řasy. Na listy se dává olivový olej a citron.

Taramosalata – nasolené rybí jikry z běžnějších ryb (např. z parmice nachové) se smísí s česnekem, cibulí, olivovým olejem a citronovou šťávou, někdy také s bramborami nebo drobkou chleba. Vznikne růžová pasta, která se potom jí s chlebem jako předkrm.

Musaka (mousaka) – mezinárodně známé řecké jídlo. Přestože se dělá i v Turecku, na Balkáně a na Blízkém východě a slovo pochází z arabštiny, je musaka známá především jako řecké jídlo. Tvoří ji několik na sebe kladených a zapečených vrstev různých pochutin. Tři základní (tradiční) vrstvy jsou tvořeny plátky lilku (méně často cuket), mletým jehněčím masem a bešamelovou omáčkou (ta se dělá z horkého mléka a jíšky z mouky a tuku), dále se přidávají rajčata, koření a často také brambory.

Pasticio (pastitsio) – další zapečené jídlo s několika vrstvami. Zapékají se tak těstoviny (makaróny) spojené sýrem a vajíčkem s mletým masem a bešamelovou omáčkou. Obsažena jsou i rajčata a koření. Pokrm se může dělat i bez masa.

Tyropita – taštičky z filo těsta (voda, mouka, olej) plněné vajíčky a především sýrem (nejčastěji feta).

Spanakopita - taštičky z filo těsta (voda, mouka, olej) plněné vajíčkem, sýrem a především špenátem.

Boureki – obecné označení pro filo těsto plněné zeleninovými a masovými náplněmi. Obdobně existuje v Turecku börek, v bývalé Jugoslávii burek

Bugatsa (bougatsa) – vrstvy filo těsta plněné pudinkem, sýrem či mletým masem. Řekové si na bugatsu často odskočí na svačinu v průběhu pracovní doby (brzy ráno doma většinou nesnídají).

Loukaniko – vepřová pikantní klobáska.

Saganaki – slaný a aromatický grilovaný nebo smažený sýr, který se podává jako předkrm.

Dolmades – vinné listy plněné rýží nebo zeleninou, případně i masem.

Jemista (Yemista) – plněná rajčata, papriky či jiné druhy zeleniny. Po vydlabání se zelenina naplní rýží či jiným obsahem podobně jako dolmades.

Keftedes – v oleji smažené kuličky z kořeněného mletého masa. Známé jsou v mnoha jiných zemích, např. v Turecku jako köfte a v Bulharsku jako kjufte.

Avgolemono – tradiční polévka, která se vaří ve svátek. Doslovný překlad zní “vejce citron”. Základem polévky je kuřecí vývar, který se vaří s rýží a kousky masa, než se do něj přidají dvě základní přísady – vejce a citron.

Fasolada – fazolová polévka, také jedno z řeckých národních jídel. Dělá se z fazolí, spousty olivového oleje a různých druhů zeleniny.

Psarosoupa – rybí polévka, vedle různých druhů ryb obsahuje zeleninu a olivový olej.

Baklava – sladkost známá v zemích bývalého Osmanského impéria, vrstvy filo těsta s oříšky a medem.

Kataifi (kadaifi) – sladkost známá v zemích bývalého Osmanského impéria. Nudle či nitě z filo těsta se zabalí do klubka nebo válečku, potom se ohřívají s máslem nebo olejem a jsou přelity velmi sladkým sirupem či medem.

Chalva – cukrovinka známá od Řecka až po Pákistán. Dělá se z krupice nebo sezamových semínek. Je slazená medem nebo cukrem, přidává se do ní máslo nebo rostlinný tuk a často také rozinky, sušené ovoce, oříšky či mandle.

Loukoumi (tur. lokum) – měkká lepkavá cukrovinka vyráběná ze škrobu a cukru. Připomíná želé a pochází z Turecka.

PITÍ

Víno – nejběžnější nápoj v Řecku. Podle starověké mytologie vynalezli víno právě Řekové, a to na ostrově Ikaria v Egejském moři. Kvalita řeckých vín však byla ještě donedávna nízká. Do 50. let se víno prodávalo většinou ve velkých objemech a jen do nejbližšího města. Teprve s postupující industrializací a růstem počtu městského obyvatelstva se postupně začala vyrábět vína v lahvích. Až v roce 1969 vznikla pravidla pro kvalitu vína a teprve od 80. let (před vstupem Řecka do EU musely být přijaty určité standardy) se kvalita vína výrazně zlepšila a přiblížila evropské úrovni. V tavernách mají často vedle lahvového vína i vlastní sudové víno, které se podává po čtvrt-, půl-, nebo celých litrech. Řecká vína bývají silnější než např. francouzská.

Retsina – víno svíravé chuti obsahující borovou pryskyřici. Řekové přidávali pryskyřici do bílého a růžového vína po tisíceletí, dokonce už ve starověku zasvětili borovici bohu vína Dionýsovi. Kdysi se přidávalo pryskyřice výrazně větší množství, dnes jí retsina obsahuje maximálně 1 % (většinou z borovice halepské), což stanovují i pravidla EU.

Ouzo – anýzový likér destilovaný z vína a pak ochucený různými bylinkami, zejména anýzem, ale také fenýklem, hřebíčkem, skořicí, koriandrem. Je podobný turecké raki i francouzskému pastisu. Ouzo má obsah alkoholu až 48 %. Je bezbarvé, ale mísí se s vodou nebo s ledem, čímž získá mléčně zakalenou barvu. K ouzu se tradičně podávaly nejrůznější chuťovky zvané mezedhes (mezedes), které byly do 80. let většinou zdarma, ale dnes už se za ně v restauracích platí. Jako mezedhes se nabízejí např. tzatziky, kousky sýra či zeleniny, chobotničky, rybičky, klobása loukaniko, taštičky tyropita (sýrové) a spanakopita (špenátové), keftedes atd.

Tsipouro – nápoj příbuzný ouzu, ale bez anýzu. Destiluje se z ovocných výlisků.

Metaxa – po ouzu druhá nejpopulárnější lihovina v Řecku. Destiluje se z několika druhů vína, potom zraje minimálně tři roky v dubových sudech a následně je ochucena směsí bylin, jejíž složení je pochopitelně tajné, ale zahrnuje třeba i lístky růže a destilovanou vodu.

Lihovinu vymyslel Spyros Metaxas v roce 1888. Kvalita Metaxy se liší podle počtu hvězdiček, k dostání je nejméně kvalitní tříhvězdičková, dále pěti a sedmihvězdičková. Daleko vzácněji jsou k dostání ještě kvalitnější varianty, samozřejmě také výrazně dražší.

Pivo – trhu s pivem dominují zahraniční výrobci jako Amstel, Heineken, Kaiser či Kronenburg, často se jejich pivo vyrábí v Řecku v licenci. Z místních značek je nejznámější světlé pivo Mythos, ležák Vergina či značka Fix.

Káva – „řecká káva“ je obdobou turecké kávy a dědictvím osmanské říše. Až do turecké okupace severního Kypru v roce 1974 se jí říkalo turecká káva, od té doby se označení změnilo na řecká... Velmi jemně namleté kávové boby se vaří v konvičce a potom nalijí do šálku, v němž po vypití zůstane kávová sedlina. V zemi je populární také rozpustná káva, které se říká „Nes“ nebo „Nescafé“. V létě se pije řecká specialita – frappé, osvěžující chlazený nápoj s pěnou navrchu. Dělá se z rozpustné kávy (Nescafé), vody a cukru. Pokud chcete přidat mléko (což lze rozhodně doporučit), řekněte, že chcete frappé s mlékem („me ghála“).

Čaj – je zde daleko méně populární a vždy sáčkový.

Voda – lze ji vcelku bezpečně pít z kohoutku. Nejběžnější značkou balené vody je Loutraki.

V případě dotazů nás prosím kontaktujte:

Nezisková organizace

Natura Opava - Czech Republic

vzdělávání – ekologické služby – péče o přírodu - expedice

E. Beneše 30

747 05 Opava

IČO 265 46 591

číslo účtu: 178074576/0300, ČSOB

tel: 00420 737 322 616

e-mail: info@natura-opava.org

web: www.natura-opava.org

facebook: www.facebook.com/naturaopava

Prosím, dejte nám LIKE

Texty: Michaela Smekalová (CK Mundo), Jakub Kubačka (Natura Opava)